

УДК 341.244.7

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.23.05>

ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Требіна Олеся Михайлівна,
аспірантка кафедри міжнародного права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків,
Україна)

У статті досліджено сутність і складові інституту міжнародного контролю в системі забезпечення виконання міжнародних договорів. Розглянуто різні підходи до визначення поняття «міжнародний контроль» й виокремлено його основні ознаки, проведено порівняльний аналіз дефініцій «міжнародний контроль», «міжнародний моніторинг», «міжнародне спостереження», «міжнародний нагляд». Пропонується розглядати в якості родового поняття саме міжнародний контроль, а міжнародний моніторинг, міжнародне спостереження, міжнародний нагляд як невід'ємні складові міжнародного контролю. Міжнародний контроль визначається як заснована на загальноновизнаних принципах сучасного міжнародного права діяльність суб'єктів міжнародного права за допомогою створених спеціальних контрольних механізмів з метою дотримання державами взятих на себе договірних міжнародно-правових зобов'язань і вжиття заходів щодо їх виконання. Обґрунтовано, що міжнародний контроль функціонує у відповідності до загальноновизнаних принципів сучасного міжнародного права, що у найбільш повному вигляді відбиті в Гельсінському заключному акті, крім того, застосовуються принципи, що безпосередньо пов'язані з організацією та проведенням міжнародного контролю. Визначено форми (здійснюється: державами індивідуально або колективно; міжнародними організаціями; спеціально заснованими міжнародними органами; спеціальними місіями, що засновані державами та міжнародними організаціями; спеціальними представниками вищих посадових осіб універсальних і регіональних міжнародних організацій; неурядовими міжнародними організаціями) та методи (обмін інформацією, доповіді, звіти, консультації, спостереження, нагляд, інспектування, моніторинг, розслідування, арбітражний і судовий контроль тощо) міжнародного контролю за дотриманням міжнародних договорів (конвенцій); запропоновано виділення певних стадій міжнародного контролю. Доведено, що тільки сумлінне дотримання усіма учасниками міжнародних відносин своїх зобов'язань може забезпечити досягнення ефективності міжнародно-правових норм.

Ключові слова: міжнародний контроль, міжнародний моніторинг, міжнародне спостереження, міжнародний договір (конвенція), контрольний механізм договору (конвенції).

INSTITUTE OF INTERNATIONAL CONTROL IN THE SYSTEM OF THE ENFORCEMENT OF INTERNATIONAL AGREEMENTS

Trebina Olesya Mykhailivna,
Postgraduate Student at the Department
of International Law
(Yaroslav Mudryi National Law
University, Kharkiv, Ukraine)

The article examines the essence and components of the institute of international control in the system of ensuring the implementation of international agreements. Different approaches to the definition of the concept “international control” are considered and its main features are identified, a comparative analysis of the definitions of “international control”, “international monitoring”, “international observation”, “international supervision” was conducted. It is proposed to consider international control as a generic concept, and international monitoring, international observation, international supervision as integral components of international control. International control is defined as the activity of subjects of international law based on generally accepted principles of modern international law by means of special control mechanisms established in order to comply with the treaty obligations assumed by states and take measures to implement them. It is substantiated that international control operates in accordance with generally accepted principles of modern international law, which is most fully reflected in the Helsinki Final Act, in addition to that, the principles directly related to the organization and conduct of international control are applied. Forms (carried out by: states individually or collectively; international organizations; specially established international bodies; special missions established by states and international organizations; special representatives of senior officials of universal and regional international organizations; non-governmental international organizations) and methods (exchange of information, reviews, reports, consultations, observations, supervisions, inspections, monitorings, investigations, judicial control and arbitration, etc.) of international control over compliance with international treaties (conventions) are determined; the allocation of certain stages of international control is proposed. It has been proven that only the conscientious observance of their obligations by all participants in international relations can ensure the effectiveness of international law.

Key words: international control, international monitoring, international observation, international treaty (convention), control mechanism of treaty (convention).

Постановка проблеми та актуальність теми. Вступ світового співтовариства в ХХІ ст. характеризується складними і важливими змінами у взаєминах між державами. З одного боку, процес глобалізації потребує впорядкування міжнародних економічних, фінансових, політичних, правових відносин, з другого боку, все більше загострюються протиріччя з розв’язання великого спектру проблем, що виникають перед людством. У цих умовах особливої актуальності набуває правове регулювання міжнародних відносин, і перш за все шляхом укладання багатосторонніх міжнародних угод, їх неухильного дотримання учасниками. Домагатися дотримуватися верховенства права в міжнародних відносинах – одно з найголовніших завдань держав на сучасному етапі розвитку міжнародного співтовариства. Одним з міжнародних інститутів, що мають на меті забезпечення державами дотримання міжнародних зобов’язань, що впливають як зі Статуту ООН, так із міжнародних договорів, є міжнародний контроль. Він не існує абсолютно самостійно, а є одним із елементів комплексного інституційного механізму, який включає інститути обов’язковості та сумлінності

виконання міжнародних договорів, міжнародні засоби забезпечення виконання міжнародних договірних зобов'язань (включаючи інститути міжнародних гарантій, міжнародного контролю та інших забезпечувальних засобів), а також інститути міжнародних судових органів, міжнародних організацій та інститут міжнародно-правової відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти здійснення міжнародного контролю розглянуті в дослідженнях низки науковців, серед яких Т. Анцупова, Ю. Астанкевич, Р. Валеев, О. Гольтяєв, Л. Заблоцька, М. Каліновські, С. Кокан, І. Котляров, П. Лейпрехт, І. Лукашук, Р. Макдональд, С. Марочкін, В. Мицик, О. Музичук, М. Пейчинович-Бурич, І. Піляєв, Й. Полакевич, Дж. Рікхоф, О. Сердюк, Н. Сімонова, Я. Стівачтіс, О. Тіунов, Р. Тимербаєв, О. Устінова, М. Хабеггер, І. Яковюк тощо. Проте з більшості питань міжнародного контролю за дотриманням міжнародних договорів (конвенцій), у тому числі таких основних його категорій, як загальне визначення та обсяг цього поняття, етапи контрольної діяльності, класифікація форм і методів міжнародного контролю за дотриманням міжнародних договорів та виконуваним ним функції, немає єдиної думки ні у вітчизняній, ні в зарубіжній доктрині. Тому термінологічна стрункість осмислення явища «міжнародний контроль» потребує свого удосконалення, бо існує довільне застосування поряд з цим поняттям суміжних категорій міжнародного права, як «міжнародний моніторинг», «міжнародне спостереження», «міжнародний нагляд» тощо.

Постановка завдання. Ураховуючи викладене, мета статті – дослідити сутність і складові інституту міжнародного контролю в системі забезпечення виконання міжнародних договорів.

Виклад основного матеріалу. Дослідження питання сутності міжнародного контролю в науці міжнародного права ні є новим. Треба зазначити, що чіткого розмежування між різними термінами, що використовуються в зарубіжних наукових працях та інформаційних виданнях для позначення процесу міжнародного контролю («control», «verification», «monitoring», «surveillance», «supervision», «observance»), як правило, не проводиться. На цю проблему в закордонній доктрині міжнародного права звернули увагу Жан Комбако та Серж Сюр [1]. У текстах міжнародних договорів у галузі міжнародної безпеки використовується термін «verification» (а також «monitoring» для позначення збору даних у процесі «verification»), у рибальських угодах - «enforcement», «inspection» та «surveillance». У галузі міжнародно-правового регулювання прав людини вживання терміна «control» пов'язано з використанням його в назві Протоколу № 11 від 11 травня 1992 р. до Конвенції про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 р. У Європейській соціальній хартії (переглянутій) від 3 травня 1996 р. та у тексті Протоколу про внесення змін до Європейської соціальної хартії від 21 жовтня 1991 р. використовується термін «supervision». На думку більшості юристів-міжнародників, міжнародний контроль є найважливішим засобом забезпечення виконання міжнародних договорів та міжнародно-правовим інститутом, що склався. При цьому в переважній більшості випадків сутність міжнародного контролю визначається через його призначення та мету контрольної діяльності.

На думку американського вченого Карла П'єрагостіні контроль – це засіб, за допомогою якого можна визначити, чи функціонує міжнародний договір належним чином [2, р. 421]. При цьому автор показує, що міжнародний контроль виконує дві функції. По-перше, він дає можливість своєчасно виявити порушення й цим дозволити стороні-порушниці вжити необхідних заходів для забезпечення дієвості договору. По-друге, сама небезпека виявлення порушень договору та подальшої реакції

на них відіграє роль стримуючого чинника для майбутніх порушень. Отже, міжнародний контроль забезпечує функцію раннього попередження про те, щоб сприяти раціоналізації прийняття рішень на високому владному рівні [2, р. 424-425].

Болгарський вчений П. Радойнов вважає, що міжнародний контроль призначений для точного дотримання приписів міжнародного права. Він обґрунтовує, що міжнародний контроль являє собою сукупність правових дій, що здійснюються органами міжнародних організацій чи окремими державами на постійній основі від імені міжнародного права з метою точного виконання його норм. При цьому болгарський юрист стоїть на позиції першорядної ролі міжнародних організацій в здійсненні міжнародного контролю, яка обумовлена наявністю у них правотворчої функції та спеціального призначення [3, с. 183].

Російський фахівець з міжнародного права Р. Валеев зазначає: «Міжнародний контроль слід визначити як засновану на загальноновизнаних принципах і нормах сучасного міжнародного права діяльність суб'єктів міжнародного права або створених ними органів, яка полягає в перевірці дотримання державами міжнародно-правових зобов'язань і вжиття заходів щодо їх виконання» [4, с. 32]. Тобто, вчений відносить до предмета міжнародного контролю не лише заходи щодо перевірки дотримання міжнародно-правових зобов'язань, а й заходи щодо забезпечення їх виконання. Практично близька до трактування дефініції «міжнародного контролю» Р. Валеевим позиція О. Устінової, яка наголошує, що міжнародний контроль – «це заснована, як правило, на міжнародному договорі та здійснювана відповідно до основних принципів та норм міжнародного права діяльність суб'єктів міжнародного права або створених (уповноважених) ними органів з перевірки дотримання державами міжнародних договірних зобов'язань з метою забезпечення їх належного виконання» [5, с. 5]. Єдина відмінність пов'язана з предметом її дисертаційного дослідження «міжнародним контролем за дотриманням міжнародних договорів», що й знайшло відображення в дефінієнсі. Інший російський вчений О.І. Тиунов також підкреслює, що «міжнародно-правовий контроль засновується на основі договору, що стосується співробітництва між державами в тій чи іншій сфері міжнародних відносин, і являє собою обумовлені сторонами заходи перевірки виконання ними взятих зобов'язань. Такі заходи здійснюються за допомогою створення та діяльності контрольних органів, сформованих на базі міжнародних організацій, формування державами спеціальних контрольних механізмів, включаючи інспекцію; використання ними національних технічних засобів контролю» [6].

Професорка кафедри міжнародного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка М.О. Медведева визначає, що «суть міжнародного контролю полягає у перевірці на основі міжнародного договору суб'єктами міжнародного права або створеними ними органами відповідності діяльності держав прийнятим зобов'язанням з метою забезпечення їх дотримання» [7, с. 25].

Що стосується співвідношення понять «міжнародного контролю» та «міжнародного правового моніторингу», то тут не має загальноновизнаної точки зору серед фахівців з міжнародного права. У керівництві, підготовленому Управлінням Верховного комісара ООН із прав людини, моніторинг визначений таким чином: «Моніторинг» – це широкий термін, що описує активний збір, перевірку та негайне використання інформації для вирішення проблем прав людини. Моніторинг у галузі прав людини містить збір інформації про інциденти, спостереження за подіями (вибори, суди, демонстрації тощо), відвідування таких місць, як місця позбавлення волі та табори біженців, обговорення з державними органами з метою отримання інформації та пошуку засобів правового захисту та інші негайні подальші заходи» [8, р. 9].

О.І. Тіунов вважає, що «міжнародний правовий моніторинг як комплекс інформаційних спостережень пов'язаний з аналізом та оцінкою формування норм міжнародного права, а також дії та застосування його норм. Предметом міжнародного правового моніторингу є міжнародні договори, акти міжнародних міждержавних організацій, рішення судових органів, внутрішньодержавні акти щодо імплементації договорів» [6]. М. О. Медведева під міжнародним моніторингом розуміє «безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або тенденції розвитку. Мета моніторингу - ідентифікація проблем, оцінка наслідків певної діяльності, оцінка ефективності й результативності міжнародної угоди та забезпечення попередження спорів» [7, с. 213–214]. Генеральний секретар Ради Європи Марія Пейчинович-Бурич підкреслює, що «моніторинг зазвичай ґрунтується на відвідуваннях країн, зустрічах з владою, громадянським суспільством та іншими суб'єктами, а також аналізі вторинних джерел. ... Найголовніше, що кінцева мета моніторингу полягає не в тому, щоб присоромити публічно, а в тому, щоб стимулювати позитивні зміни в тих галузях, де виявляються недоліки» [9, с. 11-12].

Т.О. Анцупова вважає, що міжнародний моніторинг у контексті права Ради Європи «це комплекс регулярних процедур, пов'язаних з наглядом, вивченням, аналізом, оцінкою, нагадуванням та прогнозуванням і контролем і, здійснюваних органами та спеціалізованими установами Ради Європи з метою відстеження виконання державами-членами взятих на себе зобов'язань, а також запобігання порушень прав людини та зміцнення демократичної стабільності в Європі» [10, с. 164]. Тобто для неї саме міжнародний моніторинг є родовим поняттям щодо міжнародного контролю. Ми ж поділяємо точку зору С.В. Шестака [11, с. 28] й вважаємо доцільним розглядати в якості родового поняття саме міжнародний контроль, а моніторинг як невід'ємну складову міжнародного контролю, про що саме й свідчать наведені думки М.О. Медведевої, М. Пейчинович-Бурич та О.І. Тіунова. Ту ж саму думку ми знаходимо в посібнику Інституту ООН з дослідження проблем роззброєння, де моніторинг відносять до технік здійснення міжнародного контролю, а саме: повідомлення інформації (базові, періодичні й остаточні); збір, аналіз і перехресну перевірку наданих даних та/або іншої інформації; перевірку наданої інформації, віддалено й/або на місці через постійний моніторинг та/або інспекції на місці; спільні заходи для полегшення перевірки; механізми роз'яснень у разі технічних труднощів або незрозумілостей; місії з встановлення фактів або інспекції за запитом на місцях; використання національних технічних засобів; використання міжнародних технічних засобів тощо [12, р. 16-26].

Що стосується співвідношення понять «міжнародного контролю» та «міжнародному нагляду», «міжнародному спостереженню», то в більшості випадків останні розглядаються також як методи міжнародного контролю. Так, на думку Р.М. Валеева, нагляд як метод міжнародного контролю є «діяльністю суб'єктів контролю за ознайомленням з об'єктом контролю, візуальним оглядом та стеженням за ним, збиранням та вимірюванням за допомогою інших правомірних дій відповідно до принципів міжнародного контрольного процесу даних про фактичний стан речей щодо виконання об'єктом контролю своїх міжнародно-правових зобов'язань» [13, с. 152]. Спостереження, нагляд як методи контролю передбачені такими міжнародними договорами як: Протокол I до Женевських конвенцій 1949, Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 р., Протокол про охорону навколишнього середовища до Договору про Антарктику 1991, Договір про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р., Договір про заборону розміщення на дні морів та океанів та у його надрах зброї та інших видів зброї масового знищення 1976 р., Договір

з відкритого неба 1992 р. Спостереження, нагляд можуть здійснюватися безпосередньо на місці, або дистанційно, в тому числі з використанням технічних засобів.

Тому зіставивши поняття «міжнародний контроль», «міжнародний моніторинг», «міжнародне спостереження», «міжнародний нагляд», ми пропонуємо розглядати міжнародний контроль як засновану на загальноновизнаних принципах сучасного міжнародного права діяльність суб'єктів міжнародного права за допомогою створених спеціальних контрольних механізмів з метою дотримання державами взятих на себе договірних міжнародно-правових зобов'язань і вжиття заходів щодо їх виконання.

Як і всі інститути й галузі міжнародного права, міжнародний контроль повинен функціонувати в суворій відповідності до загальноновизнаних принципів сучасного міжнародного права, які за суттю своєю, по-перше, норми у суворому розумінні терміна, тобто власне правила поведінки суб'єктів міжнародного права, що встановлюють їх взаємні права та обов'язки; по-друге, вони суть імперативні норми, отже правила поведінки, що не допускають відступу в силу угоди сторін (суб'єктів міжнародного права), за тими винятками, що встановлені безпосередньо чинним міжнародним правом; по-третє, якщо це основні принципи, то мова йдеться про норми, що володіють найвищим ієрархічним статусом у системі міжнародного права загалом, а залежно від належності принципу до категорії галузевих – у відповідних його підсистемах (галузі/підгалузях), системний характер яких у свою чергу аж ніяк не усувається, як це стверджує Л. Ануфрієва [14, с. 14]. Ці нормативні утворення треба шукати в джерелах міжнародного права, насамперед у міжнародних договірних нормах та (або) у нормах міжнародних звичаїв.

У зв'язку з цим слід звернутися насамперед до положень Статуту ООН – основного акту сучасного міжнародного права. Розділ I Статуту ООН присвячений цілям та принципам. У ст. 1 перераховано цілі, які переслідує ООН. У ст. 2 говориться про принципи, відповідно до яких діє та функціонує ООН. Фактично, між ст. 1 та 2 Статуту ООН немає чіткого розмежування щодо позначення цілей і принципів, тобто вони зустрічаються в обох статтях. Роз'яснення щодо принципів, закріплених у Статуті ООН, надано Генеральною Асамблеєю ООН в її Резолюції від 24 жовтня 1970 р. № 2625 (XXV), на основі якої було прийнято Декларацію про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН. У цій Декларації застосовується поняття «принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами», які сприятимуть здійсненню цілей ООН, закріплених у її Статуті. До 7 принципів, перелічених у Декларації, належать такі: утримуватися в своїх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування; вирішувати свої міжнародні суперечки мирними засобами; не втручатися в справи, що входять до внутрішньої компетенції будь-якої держави; обов'язок держав співпрацювати одна з одною; принцип рівноправності та самовизначення народів; принцип суверенної рівності держав; принцип *pacta sunt servanda*. Слід зазначити, що хоч у п. 3 ст. 1 та п. «в» ст. 55 Статуту ООН зафіксовано, що ООН сприяє «загальній повазі та дотриманню прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови й релігії», дане положення не згадується в Декларації як «принцип». Однак у Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі, прийнятому у 1975 р., у розділі «а» під назвою «Декларація принципів, якими держави-учасниці керуватимуться у взаємних відносинах» серед десяти принципів названо принцип «поваги до прав людини й основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії та переконань» [15].

Таким чином, міжнародний контроль функціонує в суворій відповідності до загальноновизнаних принципів сучасного міжнародного права, що у найбільш повному

вигляді відбити в Гельсінському заключному акті, крім того, застосовуються принципи, що безпосередньо пов'язані з організацією та проведенням міжнародного контролю, а саме: універсальності; системності; незалежності; добровільності і узгодженості; конфіденційності; адекватності-пропорційності; повноти та достовірності отриманої інформації; професіоналізму; ефективності; відкритості; взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного контролю; багатогранності застосовуваних форм і методів контролю; недопущення зловживань і дискримінації в процесі міжнародного контролю, ефективності тощо [16, с. 67]. Слід зазначити, що наведений перелік принципів міжнародного контролю не є вичерпним, а носить умовний характер, оскільки в процесі здійснення міжнародного контролю можуть бути виявлені й інші принципи, які будуть свідчити про необхідність вирішення складних проблем, що виникають у міжнародному співтоваристві з реалізації міжнародно-правових норм.

Будь-яка контрольна-процесуальна діяльність у міжнародному праві здійснюється у відповідній правовій формі, яка виражається в діяльності суб'єктів контролю щодо здійснення перевірки дотримання прийнятих сторонами зобов'язань. Міжнародно-правова форма повинна здійснюватися в суворій відповідності з нормами міжнародного права. Це означає, що в міжнародних угодах мають бути встановлені суб'єкти контролю, об'єкти і методи перевірки, обсяг і характерні особливості даної діяльності, що відповідають основним принципам сучасного міжнародного права.

Беручи за основу організаційну структуру та склад суб'єктів контрольної-процесуальної діяльності, слід виділити наступні форми міжнародного контролю: 1) міжнародний контроль, що здійснюється державами індивідуально або колективно; 2) міжнародний контроль, що здійснюється міжнародними організаціями (МАГАТЕ, МОП, ЮНЕСКО та ін.); 3) міжнародний контроль, що здійснюється спеціально заснованими міжнародними органами (Комітет з прав людини ООН, Міжнародний комітет з контролю за наркотиками, Міжнародний орган з морського дна тощо); 4) міжнародний контроль, який здійснюється спеціальними місіями, що засновані державами та міжнародними організаціями (наприклад, спеціальна комісія, створена Резолюцією 687 (1991) Ради Безпеки ООН по Іраку); 5) міжнародний контроль, який здійснюється спеціальними представниками (посланниками) вищих посадових осіб універсальних і регіональних міжнародних організацій (Генеральним секретарем ООН та ін.); 6) міжнародний контроль, що здійснюється неурядовими міжнародними організаціями (МКЧХ, Грінпіс та ін.). Найзначнішим у міжнародно-правовій практиці є контрольний механізм міжнародних організацій, особливо ООН. Крім міжнародних організацій контрольними функціями наділяються спеціальні органи, утворені державами для перевірки виконання зобов'язань з багатосторонніх конвенцій і двосторонніх договорів.

Методи міжнародного контролю за дотриманням міжнародних договорів (конвенцій) – це конкретні способи здійснення контрольної діяльності, сукупність прийомів та способів здійснення контрольних заходів. Поділяючи думку представників вітчизняної та зарубіжної науки міжнародного права, до них можна віднести обмін інформацією, доповіді, звіти, консультації, спостереження, нагляд, інспектування, моніторинг, розслідування, арбітражний і судовий контроль тощо [5, с. 15-16]. Наприклад, Р.М. Валеев пропонує класифікувати міжнародний контроль за методами на дві групи: міжнародний контроль, що проводиться шляхом обміну інформацією, консультацій, надання звітів і доповідей, і міжнародний контроль, здійснюваний шляхом інспектування, розслідування, судового розгляду [16, с. 27-30]. Сучасна міжнародно-правова практика йде шляхом комбінування різних методів міжнародного контролю за дотриманням договірних зобов'язань з метою більш ефективного

здійснення міжнародного контролю та реалізації завдань, що стоять перед міжнародним договором (конвенцією).

Міжнародна контрольна діяльність у ході її здійснення проходить декілька стадій. Виділення конкретних стадій процесу міжнародного контролю в міжнародно-правовій доктрині, маючи дискусійний характер, визначається широтою трактування даного поняття. Прибічники вузького трактування міжнародного контролю вважають, що він включає в себе аналіз зібраної інформації та оцінку її на предмет відповідності вимогам договору (конвенції). Прибічники ширшого тлумачення як стадії міжнародного контролю розглядають також вжиття заходів відповідальності щодо держави, яка не дотримується міжнародного договору. Дехто з фахівців окрім іншого виділяють організаційно-підготовчу стадію міжнародного контролю за дотриманням міжнародних договорів [5, с. 10-11]. Наприклад, О.О. Гольцяєв виокремлює такі стадії: «збір інформації, її аналіз, прийняття рекомендацій і контроль за їх виконанням». У більшості випадків, особливо якщо контроль має постійний або періодичний характер, до них додається й ще одна стадія – «спостереження за виконанням рекомендацій» [17, с. 47]. В цілому погоджуючись з такою точкою зору можна запропонувати наступні стадії міжнародного контролю [18, с. 52]: а) організаційно-підготовчу, яка включає визначення суб'єкта даної діяльності, підконтрольного об'єкта та його міжнародно-правових зобов'язань, форм і методів проведення контролю; б) збір інформації про дотримання підконтрольним об'єктом своїх зобов'язань, що впливають з міжнародно-правових норм, усіма законними засобами: наглядом, аерофотозйомкою (якщо вона дозволена договором), використанням штучних супутників Землі, сейсмічного обладнання та інших технічних засобів, інспектуванням, обміном інформацією та спеціальними доповідями, участю в роботі нарад тощо; в) підведення підсумків і оцінка поведінки підконтрольного об'єкта шляхом зіставлення зібраних фактичних даних і його зобов'язань, встановлених у міжнародних угодах та інших міжнародно-правових актах, констатація й оцінка відхилень від правової норми; г) прийняття відповідними органами та організаціями міжнародного контролю, а також спеціально створеними для цієї мети іншими суб'єктами контролю рішень, рекомендацій, розпоряджень по досягненню дотримання підконтрольним об'єктом своїх міжнародно-правових зобов'язань; д) прийняття колективних заходів щодо держави-порушника відповідно до норм міжнародного права, аж до передачі матеріалів про це Генеральній Асамблеї ООН і Ради Безпеки ООН. Тільки сумлінне дотримання усіма учасниками міжнародних відносин своїх зобов'язань може забезпечити досягнення ефективності міжнародно-правових норм. Виділення загальних стадій міжнародного контролю за дотриманням міжнародних договорів передбачає, що такі етапи є невід'ємними частинами процесу міжнародного контролю, у сукупності формують цей процес і є загальними для процесу міжнародного контролю за будь-яким міжнародним договором (конвенцією).

Висновки. Інститут міжнародного контролю в сучасних умовах відіграє важливу роль у виконанні міжнародних договорів (конвенцій). Пропонується розглядати міжнародний контроль як засновану на загальноновизнаних принципах сучасного міжнародного права діяльність суб'єктів міжнародного права за допомогою створених спеціальних контрольних механізмів з метою дотримання державами взятих на себе договірних міжнародно-правових зобов'язань і вжиття заходів щодо їх виконання. Створення та функціонування контрольних механізмів виконання державами-учасницями їх договірних зобов'язань забезпечує перетворення конвенційних норм з абстрактних побажань чи очікувань у дієві та реалістичні інструменти розбудови сучасного світу, що ґрунтується виключно на принципах і нормах міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Combacau J., Sur S. Droit international public. 7e éd. Paris: Montchrestien, 2006. xxvi, 813 p.
2. Pieragostini K. Arms Control Verification: Cooperating to Reduce Uncertainty. *Journal of Conflict Resolution*. 1986. Vol. 30, Issue 3. P. 420–444.
3. Радойнов П. Правотворческите функции на международните организации. София: Изд-во на Българската академия на науките, 1975. 220 с.
4. Валеев Р. М. Контроль в современном международном праве / Каз. гос. ун-т. Юрид. фак. Казань : Центр инновац. технологий, 2001. 299 с.
5. Устинова Е.Ю. Международный контроль за соблюдением международных договоров : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Москва, 2008. 21 с.
6. Тиунов О.И. О роли международноправового мониторинга и международного контроля в развитии Евразийской экономической интеграции. *Евразийский юридический журнал*. 2012. № 10. С. 5–10. URL: <https://eurasialaw.ru/nashi-rubriki/persona-grata/intervyu-s-o-i-tiunovym-cudej-konstitutsionnogo-suda-rf-v-pochetnoj-otstavke> (дата обращения: 25.01.2022).
7. Медведєва М.О. Теоретичні та практичні аспекти реалізації міжнародно-правових норм у галузі охорони навколишнього середовища / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. Київ: Фенікс, 2012. 484 с.
8. Training manual on human rights monitoring. New York; Geneva: UN, 2001. xxvi, 496 p.
9. Пейчинович-Бурич М. Совет Европы: система инструментов защиты прав человека. *Международная жизнь*. 2021. № 2. С. 6–15.
10. Анцупова Т. Поняття та сутність міжнародно-правового моніторингу у контексті права Ради Європи. *Юридичний вісник*. 2013. Вип. 2. С. 161–165.
11. Шестак С.В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 199 с.
12. Coming to Terms with Security: a Handbook on Verification and Compliance. UNIDIR, VERTIC. Geneva, London: UN, 2003. xi, 146 p.
13. Валеев Р. М. Контроль в современном международном праве : дисс. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10. Казань, 1999. 423 с.
14. Ануфриева Л.П. Принципы в современном международном праве (некоторые вопросы понятия, природы, генезиса, сущности и содержания). *Московский журнал международного права*. 2021. № 1. С. 6–27. DOI: 10.24833/0869-0049-2021-1-6-27
15. Conference on Security and Co-operation in Europe. Final Act. Helsinki, 1975. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf> (accessed: 25.01.2022).
16. Валеев Р. М. Международный контроль / РФ. М-во общ. и проф. образования. Каз. гос. ун-т. Казань, 1998. 176 с.
17. Гольтяев А.О. Международный контроль в области прав человека на современном этапе. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2011. № 6. Ч. 1. С. 45–50.
18. Требіна О.М. Контроль у сучасному міжнародному праві. *Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього : зб. матеріалів XX Всеукр. наук. конф. викладачів, молодих науковців і студентів, м. Харків, 5 груд. 2018 р.* Харків : Право, 2018. С. 49–52.